

הדף היומי

יום שלישי י' תמוז תשס"ז
מסכת יבמות - דף נד'

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"
לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל

בהגדרת ישראל מומר, ולא זרעו. ונתחייב עשו בברית אבל לא זרעו מאחר וזרעו מקולקל הוא.

עיונים על הדף

חמתי מתייחסים אחר האב?

לומדת הגמ', שהאיסור בדודתו מן התורה, רק הנשואה לאח אביו מן האב, ולא מן האם. ולומדים מגאולת עבד עברי, ששם נאמר, שיגאלנו דודו או בן דודו מן האב, היות וכתוב "ממשפחתו יגאלנו" משפחת אב קרויה משפחה. ומשפחת אם אינה קרויה משפחה. המקור נלמד בגמ' בב"ב (קט"ז) "משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה דכתיב למשפחותם לבית אבותם".

ע' במהרש"א בסוטה (מא'): שחידש, שעד רגע הלידה אדם מתייחס לאמו. ומזמן הלידה מתייחס לאביו. ולומד זאת ממה שאמרה תורה "תולדותם למשפחותם לבית אבותם" שרק מרגע הלידה מתייחסים לאב.

והנה בגמ' לקמן (סז'): מבואר שבת ישראל המעוברת מכהן, העובר מוגדר עד רגע הלידה כזר, נפק"מ, שאינו מאכיל בתרומה. וכן דנו במג"א והרוקח ועוד, האם מותר לאדם להיכנס לאוהל המת. לכאור', מבואר באר היטב כדברי המהרש"א, שעד רגע הלידה אין הוא מוגדר ככהן.

אצל מי הפסיק הייחוס ולא מתייחס לאביו?

בפרשת ויצא (בראשית פרק כ"ה פסוק יג') בחלום הסולם אמר הקב"ה ליעקב אבינו "אני ה' אלוקי אברהם אביך ואלוקי יצחק". והקשה בבעל הטורים, מדוע נזכר "אביך" רק גבי אברהם ולא גבי יצחק. ועיי"ש מה שתיירץ. אולם במשך חכמה תירץ, היות ובאברהם נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, משא"כ ליצחק לא נאמר. ממילא זרע יצחק כולל אף עשו, ולכן לא אמר הקב"ה ליעקב "יצחק אביך" היות וכולל אף את עשו.

ולמעשה נחלקו רבנותא ביחוס של עשו כלפי יצחק, בשו"ע (הל' ר"ה ס"י תקצ"א סעי' ז') ז"ל "ועקדת יצחק היום לזרעו תזכור כך היא הנוסחה המפורסמת והמדקדק לומר לזרע יעקב תזכור משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות ואינו אלא טועה". עכ"ל. מבואר שמרן השו"ע למד, שאין לומר "לזרעו של יעקב", מאחר וכאשר אמרנו "זרעו של יצחק", כאן כבר הופקע מעשו היות ואין עשו מתייחס לבני אברהם ויצחק.

ברבי"ש כתב (ס"ח לה' הובא בט"ז על אתר) דביצחק יקרא לך זרע, הפקיע אף את עשו. ואף שלכאור' בפשטות הענין בא למעט את ישמעאל ולא את עשו.

ומסתברא שצ"ל כדי לבאר הענין, שביצחק יקרא לך זרע, ממועט אף עשו. ויתבאר ע"פ הביטוי הלוי (בפי תולדות) שהופקע עשו, מחמת שלא הלך בדרכי אביו. זה סיבה אף להפקיעו מנחלה כמבואר שם. וכן הוא בשו"ת האלף לך שלמה (יו"ד ס"י רמז' הל' נדרים) שעשו הופקע מחמת שאינו הולך בדרך האבות. ולכן יעקב שביקש שהקב"ה יצילנו מיד עשו, ביקש בזכות אבות והא הרי הם אבות דעשו נמי, א"כ מה תעזור בקשתו. בהכרח שכבר אז אין משמעות לעשו בזכות האבות כיון שלא עשה כמעשיהם.

וביותר הכרעתו בחכמת שלמה על השו"ע, כיון שנשא עשו נשים נוכריות, דינו היה ישראל מומר, א"כ ולד שפחה ונוכריות כמותה א"כ אינו נקרא זרע עשו וכ"ש יאמר נקרא זרע יצחק ולכן די לומר לזרעו בלבד עכ"ל. ע"כ הופקע מהתייחסות לאבותיו מחמת שלא הלך בדרכיהם. ולכן מובן דברי הריב"ש והמש"ח, ביצחק יקרא לך זרע, זה מיעוט אף על עשו ולא רק על הישמעאל כמו הנשמע לפום ריהטא.

מאיך בט"ז (שם) הביא ספר זבחי שלמים (ח"א לו' ד' בהגהה) לבעל הפרדס ריונים שכתב, היות ומצינו ביבמות (ע') שזרע פסול, נקרא זרע. א"כ עשו נמי בן ליצחק ולפיכך בתפילה צריך לברך כל מה שאפשר לכן נקט שצ"ל לזרעו של יעקב וזלא כש"ע.

בשו"ת מהר"ט (חלק ב-א"ח סימן ו) עסק בזה הענין בהרחבה גמורה, ונראה להביא את החלק הנוגע לנו מדבריו לפי הבנת הכותב. כל בניו של עשו אינן נקראים זרע יצחק לא לענין מילה, ולא לענין ליטול חלק בארץ, והנודר מבית יצחק, אין בית עשו בכלל. וכיון שכן, לחדנו שהנוסחה המעולה והמשובחת, לומר לזרעו תזכור. עוד למדנו, שאגם שישמעאל ועשו לא נקראים זרעו של יצחק, אולם הם כן בתורת בני אברהם. וזרעם הופקע מאחר ונשא נוכריות ואפי' לפני מתן תורה ככה"ג הלך אחר האשה. ועשו שנקרא ישראל מומר, רק הוא

סיכום הדף

נושא היום: קנין יבמה. העראה שקונה. והמחייבת באיסורים

פרק שישי - "הבא על יבמתו"

הבא על יבמתו בלא כוונה לקנותה, קנאה. בין בשוגג, בין במזיד, בין באונס ובין ברצון. **וכן קונה** בין בהעראה ובין בביאה שלא כדרכה. **וכן לנבי איסור** עריות או איסור פסולי כהונה, **אין הבדל** האם העראה או בא שלא כדרכה.

אונס המדובר במשנה, נתכוון לאשתו ותקפתו ביבמתו. **ושניהם אנוסים** הכוונה, נתכוון לאשתו ותקפתו עכו"ם ודבקוהו ליבמתו. **(לא שייך** שאנוסה עכו"ם, כיון שאין קישוי אלא לדעת. **וכן לא שייך** שנתקשה בעודו ישן, שאין קנין לישן. שנאמר "יבמה יבא עליה" עד שיתכוון. אולם מתנחם קנה.)

המקור שקונה את יבמתו אף בע"כ או בשוגג וכו', מ"יבמה יבא עליה". ומהפסוק "ואם לא יחפוץ" **למדנו**, אם חפץ מקיים מצוה. **בברייתא למדנו** "יבמה יבא עליה" כדרכה. "ולקחה" שלא כדרכה. "ויבם" ביאה גומרת בא. ה"א של "יבמה", בעל כורחה. **דבר אחר**, "יבמה יבא עליה" בין בשוגג וכו'. וכדרכה, נלמד "מלהקים שם לאחיו".

אמר רבה, נפל מן הגג ונתקע ביבמתו, לא קנה. כיון שלא התכוין לביאה. וחייב ד' דברים, נזק צער שבת ורפוי. **ולא חייב בבושת**, כיון שלא התכוין לבייש. **רב אמר**, אם לא התכוין לביאה כלל, כגון שנתכוין להטיח בכותל, לא קונה **את יבמתו**. אולם אם התכוין לשם ביאה בעולם, כגון להטיח בבהמה, קונה את יבמתו.

העראה קונה ביבמה, ואף לגבי איסור עריות העראה מוגדרת כביאה. **אמר עולא המקור**, מנדה שאמרה תורה "וגלה ערותה את מקרה הערה". **ולמסקנא לפי היקשו של רבי יונה**, "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות", הוקשו כל העריות ובניהם נכתב נדה שבא מבואר איסור העראה.

לא שייך ללמוד מנדה לשאר עריות, כיון שנדה מטמאת את בועלה שבעת ימים. **לא שייך ללמוד** מאשת אח שנאמר לשון של נדה. והיה צד ללמוד שבא לומר כנדה שאף העראה אסור. אולם אשת את, איסור שיכול להתרבות ברצונו של האח ע"י שינשא לעוד נשים. **לא שייך ללמוד** מאחות אב ואחות אם, שכתוב "כי את שארו הערה", שאלו מיוחדים, שאיסורם בא מעצמו ולא התחדש ע"י נישואין. **לא שייך ללמוד** מאשת אח ואחות אב ואם, כיון שהם איסורי קורבה. **לא שייך ללמוד**, מנדה אחות אב ואם, היות והם איסור הבא מעצמו. **אלא** נלמד מנדה, שאין זה איסור קורבה. ואשת אח שאין זה איסור הבא מאליה. **אולם עדיין יש פירכא**, שלא ניתן ללמוד לאשת איש, שהאוסר יכול להתירה ע"י שמגרשה, ונדה ואשת אח לא תלוי באדם.

לשון נדה הכתוב באשת אח, בא לומר, שאם אין מצוות יבום, עומדת באיסור ערוה. שבלא הלשון של נדה היה מקום לומר, שדינה הוא כלאו הבא מכלל עשה וכד'. **לשון העראה** שכתוב באחות אב ואם (בפרשת קדושים), ללמד שמערה בבהמה, יש בו איסור כבא על בהמה. ונכתב באחות אב ואם לצורך דרשה, כיון שלגופו של ענין כבר נכתב האיסור בפרשת אחרי מות.

"ערות אחות אביך לא תגלה", האיסור הוא על אחות האב מן האב, ואחות האב מן האם. **ונלמד** מ"אחותו", שבא נאמר להדיא "בת אביך או בת אמך". **ולא לומדים** מ"דודתו" שבה נאמר איסור רק כאשר היא נשואה לאח האב מן האב. היות ואיסור זה התחדש ע"י קידושין, ואינו איסור הבא מאליה. **אף** שיש לכאור' עדיפות ללמוד אחות האב מדודתו, יותר מאשר מאחותו, כיון שדודתו היא קרובי האב, בדומה לאחות האב. מאשר לאחותו, שזאת קרובי עצמו. אולם לזה התורה כתבה פעם נוספת "ערות אחות אביך לא תגלה", ו"ערות אחות אמך לא תגלה", ללמד, שבין מן האם ובין מן האב.

ולא לומדים איסור בין מאב ובין מאם, לאחות אב מאחות אם ולהפך, כיון שאם היה כתוב רק אחות אב, אולי דווקא זאת אסורה בין מן האב ובין מן האם, כיון שיש ייחוס לאב. **ואם היה כתוב** רק באחות אם, אפשר ורק היא, כיון שבדאי היא קרובתו, אולם באחות מן האב, אפשר שאינה קרובתו שאפשר שזינתה אמו, וזה אינו אביו.

זדנתו, מבואר שאיסורה רק בנשואה לאח אביו מן האב. ומהתורה אין איסור בנשואה לאח אביו מן האם. **אמר רבא**, שנלמד דין זה, גז"ש "דודו" בערוות דודתו, מגאולת עבד עברי שכתוב "דודו", **ומתייחס לאח אביו מן האב** היות וכתוב "ממשפחתו יגאלנו" ורק משפחת אב קרויה משפחתו.